Текст и снимки: **Надежда Сталянова**

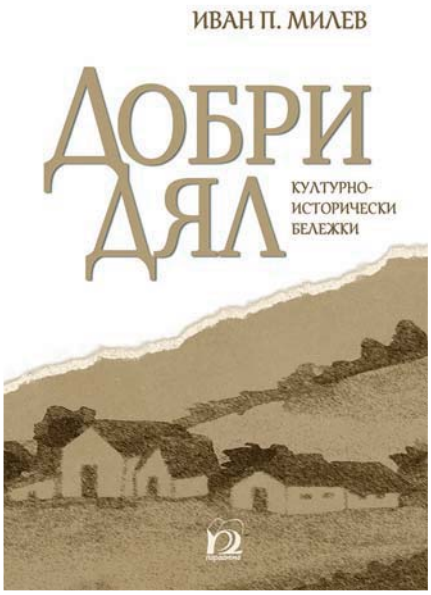

Училищните порядки преди 100 години

(поглед към миналото)

В навечерието на новата учебна година, по традиция, а особено в последните години, родителите с грижа и лека тревога чакат какво предстои на децата им, чудят се как ще учат и как да ги подготвят за предстоящите месеци. Интересно обаче би било да се върнем към училището такова, каквото е било преди повече от 100 години – първо, за да се посмеем на тогавашните проблеми, но и да се убедим, че наистина, каквото и да се е случвало, и случва днес, за българина това да изучи детето, си остава едно от най-важните неща в живота.

Ще представим на вниманието на читателите откъси от книгата на Иван Милев, работил като селски учител над 30 години в родното си село Добри Дял. Иван Милев е дългогодишен учител, основател на читалището в родното си село, създател на идеите за кооперацията в българското село, за които получава орден от цар Борис III. Уволняван заради леви убеждения, след 1944 г. изпратен без присъда в лагера „Куциан“, като къщата му е разрушена, а семейството му изселено. През 1950 година той написва спомените си за живота на село Добри дял, докато живее в София у дъщеря си. През 1991 г. неговата внучка, Анка Михайлова, ги преписва на пишеща машина. Ръкописът остава в семейството и е предназначен само за тесен кръг хора, като никога идеята му не е била текстът да се разпространява. 30 години по-късно, правнучките на Иван П. Милев, университетските преподаватели Надежда Сталянова и Елена Крейчова, решават да ги публикуват като книжно тяло със заглавие „Добри дял. Културно-исторически бележки“, защото текстът далеч надхвърля рамките на семейна хроника и би бил интересен и полезен за много широк кръг от хора.

Ето какво пише Иван Милев за селското училище и нрави в китното селце Добри дял, а най-вероятно ситуацията е била подобна и в училищата в цяла тогавашна България.

„Към 1855–1856 година бях ученик в селото Козаревец. Там вече имаше училище, отворено от поп Илия, а в нашето село още нямаше. Учители ни бяха поп Илия и някой си даскал Димитър. Учехме се в църквата – църковната килия. Седяхме на четири рогозки, постлани на земята. Дисциплината беше много строга. Много бой ядяхме. Поп Илия не беше толкова лош, но даскал Димитър беше страшилище. Той беше същевременно и обущар. Кърпеше обуща и с един дълъг осенов пърт постоянно шибаше где кого свари в стаята, за да имало тишина. А често и при гробна тишина, просто по навик прътът постоянно минаваше над главите ни. Струва ми се, че тоя безчовечен бой тогава в училище беше причина много желаещи да се учат да ги е страх да прескочат прага на училището. Просто, когато някой баща кажеше, че ще го прати на даскала и той ще го оправи, детето загубваше ума и дума пред страха от училищния бой“.

Иван Милев

Не може да се отрече, че преди години училището е било едно непривлекателно място за ограмотяване. Не е имало обучени учители, често такива са ставали и случайни хора. Учителят е научавал своите ученици само на това, което и той с голяма мъка е бил научил. Липсвали са педагогическите похвати, никой не е държал да събуди интерес у учениците или да се замисли да преподава материала по по-лесен или усвоим начин. Моят прадядо пише, че липсата на научната материя на много места е била запълнена с едничкото и универсално средство: телесните наказания, убеждението, че пръчката е райско дърво, тя оправя всички и всичко, казвали и родители, и учители. Затова и първоначалното килийно училище не само че не е привличало учениците, но е било синоним на някакво мъчилище, което на всяка цена десетки селски деца са се мъчили да избягнат. Съселяните му разказват, че при думите: „аз ще те пратя на даскала, той ще те оправи тебе“ всяко дете просто е изпадало в ужас, загубвало е и ума и дума и е правило всичко възможно само и само да бъде по-далеко от това мъчилище.

Тридесет години по-късно, през 1878 година, в селото вече има назначен истински учител, който, виж-

дайки схлупената и негодна за нищо църковна килия, която се използва за класна стая, в един празничен ден свиква първенците на Добри дял и им казва: *„Килията, както и всяка наета стаичка за училище, са крайно негодни и са просто мъчилище както за учениците, така и за учителя. Всяка работа, за да бъде извършена успешна – казвал той – трябва да си има своите дюзани (необходими помагала и условия). А за ученето е необходимо широка и светла стая. И срамота е за Добри-дялчени при свободна вече България да си блъскаме главите и да просвещаваме децата. Трябва сериозно да се замислим за постройката на сдание специално за училище.“*

Жителите на малкото Горнооряховско село явно са осъзнавали силата и ценността на просветата. През 1879 година сградата на училището е била почната и през есента на 1880 година привършена. Първият учител, който започва да учи деца в новопостроеното училище, е бил учителят Йордан Попов. Той, виждайки как децата-момиченца спокойно си играят на улицата, без да се затрогват от мисълта за някакво училище, нито пък родителите им са се вълнували от това, по време на един празник свиква бащи и майки на събрание. На много простичък език им обяснява, че науката е еднакво необходима и полезна както за момчетата, така и за момичетата. Както казвал той, както войникът трябвало да пише на своята млада булка, така и булката трябва да знае да му прочете писмото и да му отговори, защото е срамота да ходи да търси други мъже да й четат писмото и да им се моли да й напишат писмо. А дали пък ще пишат това, което тя иска, или ще й надращят Бог знае какво. Както момчето трябва да знае да си прави сметката, когато купува и продава нещо, така също и момичето (жената) трябва да си разбира от сметката, за да не се подиграват с нея по-хитрите хора. Затова грехота е да останат децата ви момичета слепи, когато днес имате възможност да отворите и техните очи.

Всички помним сцената от „Под игото“ с годишния изпит на учениците. Моят прадядо също описва това събитие като празник на учители, родители, ученици и на цялото село: „Още повече и никому от ум не излизаше публичният изпит, който ставаше в края на учебната година и на който пред родители и учители всякой трябваше да покаже какво е научил и какво знае. Тоя изпит бе и едно тридневно тържество за училище и родители. 10–15 дни преди изпита се правеше постоянно повторение и изпитване върху изучения материал“.

Въпреки резките промени в живота около нас, едно е сигурно, всяка есен чакаме новата учебна година. Нека е успешна за всички – ученици, учители и родители! ◆

Възхищавате се
на родното иконописно изкуство.

Почитате
българските християнски празници.

Искате предварително да знаете
кога ще се отбелязват
през следващата година.

Очаквайте!

Православен календар 2022 –
съвсем скоро – заедно с пети брой
на Вашето списание!
Цена: 30 крони.
За абонираните се през настоящата
година календарът е безплатен.